

Metodologia proiectului "Atlasul păsărilor cuibăritoare din România"

Introducere

Asociația „Grupul Milvus” și Societatea Ornitologică Română (BirdLife România) lansează proiectul „Atlasul păsărilor cuibăritoare din România”. Proiectul propune publicarea unui atlas în formă de carte tipărită și versiune on-line, care să conțină hărțile de distribuție, cu o rezoluție de 10x10 km, a tuturor speciilor cuibăritoare din România, pe baza datelor culese în perioada 2006-2015 și completate cu date noi care vor fi culese în anul 2016 și 2017. Publicarea atlasului este prevăzută pentru sfârșitul anului 2017. Acest proiect se alătură eforturilor mai multor organizații ornitologice din Europa de a publica cea de-a doua ediție a “Atlasului păsărilor cuibăritoare din Europa (EBBA2, European Breeding Bird Atlas)”.

Din schemele de evaluare și monitorizare realizate în ultimii ani de către cele două organizații s-au adunat deja foarte multe date, mai ales despre distribuția speciilor comune din țară. Au rămas însă multe regiuni de unde lipsesc informații chiar și despre speciile comune, iar speciile rare sau mai greu observabile sunt slab acoperite. Pentru a completa aceste goluri așteptăm contribuția tuturor ornitologilor din țară. Pe de o parte, pot trimite date vechi referitoare la cuibărire, sau pot participa prin culegerea observațiilor noi în anul 2016 sau 2017, folosind metoda atlas descrisă mai jos.

Esența metodologiei propuse

Metodologia se bazează pe colectarea de date în pătrate de 10x10 km în perioada de cuibărit din primăvara și vara anului 2016.

Metodologia vizează două aspecte, în cazul ambelor fiind foarte importantă realizarea listelor complete de specii:

1. Scopul principal este completarea listei speciilor cuibăritoare din pătrat, punând accentul în primul rând pe speciile cu date insuficiente și rare (Observații pentru identificarea speciilor cuibăritoare). Observatorul este rugat să efectueze cât mai multe ieșiri în pătrat, în diferite perioade (de ex. în martie pentru căutarea ciocănititorilor și strigiformelor, în mai pentru căutarea unor passeriforme etc) și să caute activ anumite specii sau grupuri de specii dintr-o listă. Prin realizarea de liste complete de specii în cadrul acestor ieșiri se vor acumula suficiente date și despre speciile comune. Folosirea codurilor de cuibărit ne ajută la identificarea corectă al statutului de cuibărit a speciilor din pătrat.
2. În fiecare pătrat de 10x10 km adoptat trebuie realizată o listă completă în cadrul unei observații standardizate cu o durată de 2 ore în perioada 10 mai-15 iunie (vezi în detaliu la Observațiile standard). Această parte a metodologiei are scopul de a colecta date conforme cu recomandările metodologice EBBA2.

Pentru a furniza o listă completă sau aproape completă a speciilor cuibăritoare într-un pătrat este necesar relativ mult timp. Suntem conștienți că mulți ornitologi nu își pot permite să aloce atât de mult timp observațiilor. Vă încurajăm însă să participați și în cazul, în care nu puteți acoperi

pătratul integral! Cerința minimă este efectuarea Observațiilor standard. Totodată, și în cadrul Observațiilor pentru identificarea speciilor cuibăritoare este acceptabil să căutați numai o parte dintre speciile/grupurile de specii vizate. Ne ajută orice fel de date!

Selectarea pătratelor

Mărimea pătratelor care constituie unitatea de bază a proiectului atlas este de 10x10 km. Această grilă poate fi descărcată sau vizualizată pe pagina de web a proiectului. Vizite pentru culegerea listelor complete de specii în perioada de cuibărire se pot efectua în oricare pătrat din țară, conform acestei metode. Însă pentru completarea datelor deja existente din perioada de cuibărire recomandăm să selectați pătrate din cele marcate cu verde. Recomandăm „adoptarea” unui sau mai multor pătrate de către un observator, care astfel prin ieșiri multiple și prin familiarizare cu zona respectivă va reuși să furnizeze o listă cât mai completă a speciilor cuibăritoare. Pentru alegerea pătratelor vă rugăm să contactați coordonatorii proiectului, care vă pot oferi informații suplimentare, vă pot îndruma în planificarea observațiilor, în plus veți primi o listă cu speciile cu date insuficiente din pătrat.

La cerere, vă putem trimite o hartă printată pe hârtie sau în format digital cu limitele pătratului de 10x10 km ales.

Observații standard

Într-un pătrat de 10x10 km se face obligatoriu o ieșire de două ore, care să cuprindă în mod cât mai reprezentativ toate habitatele din pătratul respectiv. Dacă pătratul este acoperit de mai multe habitate, este indicat să încercăm să vizităm în mod proporțional toate habitatele, mai ales cele care sunt folosite de mai multe specii. Această ieșire se face o singură dată pe an: între **10 mai și 15 iunie**. Observațiile se fac pe jos, dar pot fi întrerupte de perioade de deplasare cu orice mijloc de transport pentru a ajunge mai repede la un alt habitat reprezentativ al pătratului. Perioada de deplasare nu se calculează în cele 120 de minute alocate observațiilor. Înregistrarea păsărilor auzite sau văzute se face în mod foarte simplu: notăm specia, numărul de exemplare (sau o estimare în cazul speciilor foarte comune) și comportamentul după Codurile de cuibărire. În timpul observațiilor nu utilizăm stimulare vocală. Observațiile vor fi notate folosind Formularul de atlas, dar și într-un caiet de notițe sau aplicație mobilă, cu condiția să înregistrăm toate informațiile cerute. Este deosebit de important să notăm toate speciile observate pentru a obține liste complete de specii (vezi definiția în textbox). Pentru locația observațiilor se folosește codul pătratului de 10x10 km, însă la încărcarea listelor în bazele de date este posibil să precizăm și locații mai exacte în formă de punct, linie sau zonă.

Înregistrarea păsărilor va începe cât mai devreme (de la răsăritul soarelui) și se va termina până la ora 10 dimineața, deoarece păsările sunt cel mai active în această perioadă a zilei. Este foarte important să respectăm aceste limite de timp, altfel rezultatele nu vor fi comparabile.

Excepție poate fi făcută numai în cazul pătratelor de munte, unde anumite habitate (de ex. golul alpin) sunt accesibile numai pe jos, și necesită mai mult timp. Și în cazul acestor habitate recomandăm terminarea observațiilor înainte de ora 12.

În caz de vreme ploioasă și/sau cu vânt puternic (mai mare decât 3 pe scara Beaufort) este recomandat să amânăm observațiile pe o altă zi.

Ce este o listă completă de specii?

Vorbim de listă completă de specii a unei zone vizitate când un observator este atent la toate speciile prezente și notează fiecare exemplar văzut sau auzit în timpul deplasării pe teren. Sunt considerate liste complete cele rezultate din observații efectuate pe jos, eventual cu perioade scurte de deplasare cu un mijloc de transport (mașină, bicicletă). Listele complete sunt însoțite în mod obligatoriu de ora începerii și durata totală a observațiilor. Nu sunt considerate liste complete cele rezultate din observații efectuate în timp ce suntem implicați în principal într-o altă activitate (conducerea mașinii, grădinărit, sport etc.). Acestea sunt liste incomplete.

Observații pentru identificarea speciilor cuibăritoare

Schemele de monitorizare/evaluare realizate în anii precedenți au oferit informații despre distribuția și abundența multor specii mai comune, ceea ce ne permite modelarea distribuției și a abundenței lor. Aceste scheme însă nu acoperă toate speciile cu distribuție largă și conțin numai date sporadice despre speciile mai rare. Pentru a completa datele referitoare la aceste specii recomandăm efectuarea cât mai multor ieșiri în perioada de cuibărit. La mai multe specii sedentare (ciocănitarii, anumite specii de strigiforme sau pițigoii) și datele despre prezența lor în afara perioadei de cuibărire pot fi incluse în analize. În cadrul acestor ieșiri suplimentare recomandăm căutarea activă a anumitor specii mai rare sau cu comportament ascuns. Astfel poate fi îmbunătățită substanțial lista speciilor cuibăritoare, prin identificarea cât mai multor specii și statutul lor de cuibărire în pătrat.

Pe pagina de web a atlasului sunt enumerate speciile la care sunt necesare date suplimentare, respectiv câteva recomandări în privința căutării lor. Observatorii vor primi pentru fiecare pătrat alocat și o listă personalizată a speciilor mai rare sau cu puține date, pe care recomandăm să le caute în mod activ. În funcție de posibilități alegeți câteva dintre speciile cu date insuficiente sau încercați căutarea tuturor.

Dacă ieșiți pe teren și încercați să căutați o specie/un grup de specii, acest lucru trebuie indicat în Formularul de atlas în câmpul/coloana Specii vizate/metodologie (în cadrul ieșirilor nocturne este posibil să nu observați nici o pasăre în cursul căutării unei specii). Vă rugăm să completați și în acest caz un formular (în baza de date OpenBirdMaps trebuie să încărcați o specie numită NULL, în formularul excel trebuie să completați numai datele generale).

Și în cazul acestor ieșiri suplimentare recomandăm alcătuirea unei liste complete despre toate speciile observate. Prin multiplele liste complete alcătuite în cursul căutării speciilor mai rare va rezulta acoperirea satisfăcătoare a speciilor comune din pătrat. Nu uitați înregistrarea statutului exemplarelor observate conform Codurilor de atlas.

Ce înțelegem prin căutarea activă a unei specii?

La fiecare specie sau grup de specii va fi menționat ce fel de date așteptăm, care să indice cuibăritul lor. Vă rugăm încercați evaluarea corectă a statutului de cuibărire (vezi Anexa 2). La multe specii este de ajuns confirmarea prezenței, fapt care deja sugerează cuibăritul speciei în zonă (de ex. ciocănitarii), însă sunt și specii (de ex. multe specii acvatice), la care este necesară identificarea unor indici de cuibărit probabil sau sigur, pentru a nu le confunda cu numeroasele exemplare necuibăritoare.

Speciile trebuie căutate în habitatele lor potențiale prin acoperirea cât mai bună a acestora. Recomandăm începerea căutării în habitatele preferate de specie. Habitatele preferate sunt

indicate la fiecare specie/grup de specii.

Speciile trebuie căutate în aceea perioadă a anului când detectabilitatea lor este ridicată. Unele specii pot fi găsite practic oricând (specii sedentare cu detectabilitate relativ bună, ca de ex. cucuveaua - *Athene noctua*), altele doar în cursul câtorva săptămâni (de ex. creștețul cenușiu *Porzana parva* vocalizează activ numai timp de aproximativ 2 săptămâni la sfârșit de aprilie - început de mai, în rest este foarte greu de observat).

Speciile trebuie căutate în aceea perioadă a zilei, când sunt cel mai active și detectabilitatea lor este cea mai ridicată. O specie nocturnă trebuie căutată noaptea, multe specii acvatice sunt cele mai active în zori sau în amurg, pe când multe păsări răpitoare sunt cel mai active între orele 9-18.

Detectarea anumitor specii necesită metode speciale (de ex. striga *Tyto alba* poate fi găsită cel mai ușor prin căutarea de ingluvii în clădiri), sau detectabilitatea lor poate fi mărită prin folosirea stimulării vocale. Recomandăm folosirea stimulării vocale numai în cazuri justificate, cu durata mică a playback-ului, pentru a nu deranja inutil păsările.

Încărcarea/trimiterea datelor

Formular de atlas

La sfârșitul fiecărei ieșiri, indiferent dacă a fost efectuată conform Observațiilor standard sau conform Observațiilor suplimentare, observatorul este rugat să completeze formularul de atlas. Formularul are o variantă excel, respectiv poate fi completat și în bazele de date ale proiectului.

Înainte de completare vă rugăm să consultați cele două tabele exemplu din anexă, sau ghidurile de utilizare ale bazelor de date referitoare la încărcarea datelor de atlas. Dacă aveți nelămuriri sau întrebări vă rugăm să vă adresați coordonatorilor proiectului.

Unde pot fi trimise/încărcate datele?

Pentru a ușura prelucrarea și analiza datelor recomandăm trimiterea observațiilor folosind una dintre posibilitățile de încărcare în mod electronic enumerate mai jos. Alegând această opțiune veți reduce semnificativ timpul de introducere a datelor și veți putea urmări evoluția observațiilor din pătratul ales.

Termenul de încărcare/trimitere a datelor și a formularelor este 20 iulie 2017.

Formularele care nu au fost încărcate în nici una dintre bazele de date vă rugăm să le trimiteți fie la adresa atlaspasari@gmail.com, fie la una dintre adresele poștale.

Proiectul are două baze de date dedicate datelor de atlas:

1. OpenBirdMaps (www.openbirdmaps.ro) – informații suplimentare: Kovács István – istvan.kovacs@milvus.ro
2. Ornitodata - Baza de date SOR (pasaridinromania.sor.ro/ornitodata) – informații suplimentare: Cristi Domșa – cristi.domsa@sor.ro

Opțiuni suplimentare:

Există baze de date internaționale (observado.org, ebird.org) care permit folosirea aplicațiilor mobile pentru a ușura introducerea datelor pe teren și au opțiuni de încărcare a listelor complete sau a codurilor de atlas. În acest caz datele trebuie exportate de către utilizator și trimise în format digital (csv sau xls) la adresa atlaspasari@gmail.com.

La încărcarea datelor nu uitați să indicați: Observații standard sau Specii vizate/metodologie din Formularul atlas sau baze de date.

Pentru mai multe detalii puteți folosi următoarele date de contact:

E-mail: atlaspasari@gmail.com

Telefon: Kovács István (Milvus) – 0728 303898,
Szabó D. Zoltán (SOR) – 0745 590082

Adrese de corespondență:

Societatea Ornitologică Română (SOR), OP 1, GH. EXT. 2, CP 18, 400370 Cluj-Napoca

Asociația Grupul Milvus, OP1 CP161, 540600 Târgu Mureș

Web: www.atlaspasari.ro

ANEXE

1. Formular de atlas

La sfârșitul fiecărei ieșiri, indiferent dacă a fost efectuată conform Metodei atlas standard sau conform Metodei atlas observații suplimentare, observatorul este rugat să completeze acest formular. Înainte de completare vă rugăm să consultați cele două tabele exemplu din anexă. Dacă aveți nelămuriri sau întrebări vă rugăm să vă adresați coordonatorilor proiectului pe adresa de e-mail atlaspasari@gmail.com.

Cod pătrat

Nume observator(i)

Data, perioada (an, lună, zi, oră, minut)

Listă completă/incompletă

Coloane: Nume specie, Nr. exemplare, Vârstă, Sex, Cod atlas, Mențiuni

2. Coduri de cuibărire

- o - Necuibăritor / Non breeding: specii observate care nu sunt prezente în habitate corespunzătoare și nu manifestă un comportament ce poate fi asociat cu cuibărire (de ex. specii migratoare în pasaj);

- A - Cuibărire posibilă / Possible breeding
 - A1 - Indivizi observați în perioadele de cuibărit, în habitate potrivite pentru cuibărire;
 - A2 - Masculi cântători văzuți/auziți în sezonul de cuibărit;

- B - Cuibărire probabilă / Probable breeding
 - B3 - Pereche (mascul și femelă) în perioada de cuibărire în habitat corespunzător;
 - B4 - Teritoriu presupus pe baza observației comportamentului teritorial (cântec, luptă între masculi) cel puțin de două ori, cu cel puțin o săptămână diferență între observații.
 - B5 - Comportament de curtare (zbor nupțial, hrănire de curtare) sau copulare;
 - B6 - Vizitarea locului unui cuib probabil;
 - B7 - Comportament agitat și vocalizare de alarmă din partea unui adult;
 - B8 - Pată de clocire observată la adulții prinși;
 - B9 - Observarea construirii cuibului în zona de cuibărit, păsări cărând materiale pentru cuib, excavând o scorbură etc;

- C - Cuibărire confirmată / Confirmed breeding
 - C10 - Comportament de distragere (simularea rănirii, aripă ruptă) sau de atac asupra observatorilor aflați în zona cuibului;
 - C11 - Cuib gol folosit sau coji de ouă găsite sub/în cuib (cuib folosit în sezonul evaluării);
 - C12 - Pui recent zburăți din cuib (specii nidicole) sau pui cu puf (specii nidifuge);
 - C13 - Cuib ocupat, dar conținutul cuibului nu este vizibil; adulți care intră la cuib sau ies, sau schimbul între parteneri; adulți pe cuib clocind;
 - C14 - Adulți cărând mâncare pentru pui sau cărând materiale fecale afară din cuib;
 - C15 - Cuiburi cu ouă;
 - C16 - Cuib cu pui (auziți sau văzuți).

Aceste coduri se referă la statutul exemplarelor observate în cadrul ieșirii și nu la statutul presupus a speciei în pătrat (de exemplu dacă notăm 32 de exemplare de ciocârlie de câmp cântând atunci codul va fi A2, deși în cazul acestui număr de masculi e sigur că specia se reproduce în pătrat). Dacă observați oricare dintre indiciile care indică cuibărit probabil sau sigur – codurile B și C – vă rugăm să le notați în mod obligatoriu, chiar și la speciile comune. Folosirea codurilor A – cuibărit posibil - este opțional. Recomandăm folosirea lor la speciile mai rare, al căror cuibărit nu este clar în pătratul respectiv.

Codul o – necuibăritor – în cazurile în care o specie este observată în perioada de cuibărit, dar este sigur sau aproape sigur că nu cuibărește (de ex. multe specii acvatice sau un stol de berze imature).